

УДК 378.14

АДАПТАЦІЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ БІЗНЕСУ І ПРАВА ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ходань Оксана
м.Львів

У роботі порушено питання особливостей та умов успішної адаптації студентів-майбутніх фахівців бізнесу і права до навчальної діяльності у вищих навчальних закладах, розглянуто проблему готовності до навчання у ВНЗ. Серед факторів, які визначають оптимальний вплив на процес адаптації студентів, виокремлено ставлення до навчання та обраної спеціальності, тому що правильно обрана професія – неодмінна умова успішної адаптації студентів.

Ключові слова: майбутні фахівці бізнесу і права, адаптація до навчальної діяльності, дезадаптація, вища освіта, фактори впливу.

Вступ. Навчання в інституті для сучасної молоді є одним з найважливіших періодів життєдіяльності, особистісного зростання і становлення висококваліфікованого спеціаліста. У відповідності з Болонською конвенцією в Україні відбувається перехід на нові моделі навчання, суттєво змінюються навчальні плани, форми організації занять, критерії оцінювання знань, розробляються і втілюються нові педагогічні технології і стандарти освіти. Навчання в вузі стає більш складним і за формою, і за змістом.

Теоретичні основи проблеми адаптації досліджували Г. Балл, О. Мороз, А. Реан; психологічні аспекти адаптації особистості подано у працях О. Саннікової, А. Фурмана; особливості професійної адаптації студентів і молодих фахівців розглянуто О. Галусом, Т. Кухарчук, Н. Сластьониним, В. Уваровою; чинники, умови та засоби професійної адаптації майбутніх фахівців були предметом дослідження О. Буданової, Т. Каткової, І. Сироміцької, Н. Цегельної; адаптацію студентів молодших курсів до навчання та умов вищого на-

вчального закладу. Адаптація молодого викладача на етапі професійної підготовки була відображена у працях Я. Абясамової, О. Гури, І. Облес, С. Хатунцевої, Л. Хамули. Але проблема формування адаптації майбутніх фахівців бізнесу і права практично не була предметом дослідження науковців. Тому **метою статті** було обрано визначитись із особливостями формування адаптації майбутніх фахівців.

Основний зміст статті. Після вступу в вищий навчальний заклад, майбутній фахівець потрапляє в абсолютно нову для нього середовище і умови діяльності. Новизною для нього є соціальний статус студента, студентський колектив, особливий режим діяльності, специфіка навчального процесу. Ці положення вимагають від особистості певної самоорганізації, вироблення навичок спілкування, поведінки та діяльності.

Особливу вагомість набувають умови зміни середовища життєдіяльності, зокнайменше на початкових етапах навчання юнаків і дівчат у ВНЗ. Вони вимагають від молодого людини активації механізмів адаптації і часто призводять до стану психологічного перенапруження. Так, доведено, що формування нового стереотипу поведінки упродовж першого року навчання призводить до дезадаптаційного синдрому в 35-40% першокурсників [4].

Проблема адаптації студентів до умов навчання у вищій школі являє собою одну з важливих завдань, досліджуваних в даний час у педагогіці і дидактиці вищої школи [2]. Різні аспекти проблеми адаптації студентів до навчальної діяльності у вищому навчальному закладі висвітлені в роботах науковців. Так, наприклад, умови та специфіку процесу адаптації розглядали Р.Лисенко, М.Никифорова, Е.Ржавський, фактори оптимізації самого процесу –

Б.Ашмарін, В.Видрін, Ю.Железняк, Л.Матвєєв. Однак аналіз досліджень з цієї тематики дає підстави для висновків про її недостатню невирішеність і навіть загостреність в сучасних умовах розвитку суспільства. Не дивлячись на досить уважне ставлення до цієї проблеми з боку науковців, існують нерозв'язані до кінця питання надійності критеріїв адаптації до умов навчання в конкретному навчальному закладі. Також залишається недостатньо розробленою система рівнів адаптації студентів до нових умов навчання із врахуванням всіх основних її компонентів [7].

Особливо значення проблема адаптації студентів до навчально-професійної діяльності набуває за рахунок того, що саме в період навчання у вузі закладаються основи професіоналізму, формується потреба і готовність до безперервного самоосвіти в умовах, що змінюються. У зв'язку з цим особливо важливо, щоб студенти, які активно включалися в процес оволодіння знаннями і способами їх освоєння з початкових етапів навчання, усвідомлювали, що результати навчально-професійної діяльності стануть справжнім надбанням особистості. Здатність до адаптації визначає здатність до подолання різних перешкод у пошуку власного місця у життєвому просторі, що є вирішальним фактором успішного розвитку молодої людини.

Специфіка процесу адаптації студентів у ВНЗ визначається різницею в методах навчання як в середній так і вищій школах. Так, наприклад, першокурсникам бракує навичок і вмінь, які необхідні у вузі для успішного оволодіння програмою. Спроби компенсувати це посидючістю не завжди призводять до успіху. Проходить чимало часу, перш ніж студент пристосовується до нових вимог навчання. Звідси часто виникають істотні відмінності в діяльності, і особливо в її результатах, при навчанні одного і того ж людини в школі та вузі. Крім того, слабка наступність між середньою і вищою школою, своєрідність методики та організації навчального процесу у ВНЗ, великий обсяг інформації, відсутність навичок самостійної роботи викликають велике емоційне напруження, що нерідко призводить до розчарування у виборі майбутньої професії [3].

Під адаптацією студента до умов вищого закладу освіти вчені розуміють процес приведення основних параметрів його соціальної та особистісної характеристик у відповідність до нових умов середовища, виникнення динамічної рівноваги з вимогами навчальної діяльності. Саме у ВНЗ закладаються основи особистих якостей спеціаліста.

З точки зору П.С. Кузнєцова, адаптація – це процес встановлення відповідностей між рівнем актуальних проблем особистості та рівнем їх задоволення [6].

Федорова О.Є. розглядає поняття адаптації студентів до навчально-професійної діяльності як процес активного включення студентів в освітнє середовище вузу, формування потреби у придбанні професійних знань, умінь і навичок, організації життєдіяльності на основі присвоєння норм і цінностей професійної діяльності і задоволеність новим статусом, спрямованість на саморозвиток особистості майбутнього професіонала [8].

Дослідження та пошук соціально-педагогічних та психологічних вимог і властивостей адаптації студентів до навчально-професійної діяльності дозволили нам зробити наступні висновки:

- структура адаптації майбутніх фахівців до навчально-професійної діяльності включає три пов'язаних чинника: адаптивна потреба, адаптивна ситуація і адаптованість;

- динаміка адаптації студентів до навчально-професійної діяльності послідовна, оскільки розвиток йде по висхідній від інтуїтивного рівня до творчого;

- адаптація студентів до навчально-професійної діяльності забезпечує адекватну взаємодію об'єкта з соціальним середовищем; формування нових якостей особистості; професійну ідентифікацію тощо; передбачає формування нового соціального статусу, освоєння нових соціальних ролей, придбання нових цінностей, осмислення значущості традицій професійної діяльності.

Адаптація студентів до навчально-професійної діяльності складає початковий етап реального процесу соціального, професійного, психофізіологічного вродання майбутнього фахівця в трудову діяльність, де він отримує можливість самореалізації.

На думку дослідників, серед факторів, які визначають оптимальний вплив на процес адаптації студентів в якості основного, можна виокремити ставлення до навчання та обраної спеціальності. А тому правильно обрана професія – неодмінна умова успішної адаптації студентів.

Студенту-першокурснику будь-якого вузу доводиться проходити декілька важливих етапів адаптації. Одним з найважливіших, на наш погляд, є знайомство та спілкування з новим колективом, де кожний є новою людиною для її члена. Саме на першому курсі складається колектив, формуються навички, вміння [5]. Процес адаптації залежить від багатьох чинників, зокрема обстановки в групі, психологічного клімату, ситуацій взаємодії з однокурсниками та педагогами, комфорту та безпеки під час занять тощо.

Таким чином, кожний член групи бере участь у встановленні правил і норм поведінки, у формуванні характеристики певної групи. У всіх членів нового студентського колективу є можливість проявити себе, завоювати авторитет й повагу одногрупників. Існує безліч різних критеріїв прояву особистості, зокрема, поведінка, вчинки, стиль спілкування, творчі та професійні здібності.

Важлива роль на першому етапі відводиться й куратору, який допомагає студентам адаптуватися до нових для них спеціальних умов, закласти підвалини сприятливого клімату в групі. Із цієї метою необхідно проводити адаптаційні тренінги, масові заходи (концерти, КВК, екскурсії). Така робота допомагає зменшити показники тривожності студентів-першокурсників. З'являються перші ознаки здорових, успішних колективних груп [1].

Другим етапом адаптації є контакт з викладачем. Контакт з викладачем та студентом буває логічний, психологічний, моральний. У сфері вищої освіти переважає установка однакового підходу до всіх студентів. Навчання у ВНЗ потребує умінь самостійно організувати навчальну діяльність. А значить, першокурсника необхідно навчити вчитися [1].

Аналіз наукової літератури та практика роботи дозволили сформулювати низку рекомендацій по адаптації студентів-майбутніх фахівців бізнесу та права різних курсів до навчальної діяльності у ВНЗ.

На першому курсі варто звернути особливу увагу на: створення у студентів адекватного уявлення про обрану професію; допомогу в усвідомленні суспільної значущості професії та прищеплення любові до неї; формування позитивного ставлення до своєї професії; забезпечення успішної адаптації студентів до нових соціальних умов.

Другий курс дає більш конкретне поняття про майбутню професію, при цьому адаптаційний процес акцентується на: знайомстві з професійною діяльністю; формуванні професійного ідеалу, умінь і навичок; залученні студентів до професійного самоосвіти; вмінні аналізувати соціально значимі проблеми, збирати, зберігати й обробляти інформацію з використанням інформаційних автоматизованих

систем.

Наступні курси заглиблюють майбутніх фахівців у тонкощі вибраної професії. А тому основна увага звертається на: закріплення позитивного ставлення до обраної професії; формування у студентів адекватної самооцінки своєї професійної підготовленості; розвиток самостійності у вирішенні професійних завдань; вдосконалення професійних умінь; актуалізацію професійних мотивів на змістовній стороні діяльності; підвищення вольової активності в оволодінні професією.

Окрім всього іншого, для більш ефективної адаптації майбутніх фахівців бізнесу та права слід використовувати технології, що сприяють підвищенню його адаптаційних можливостей. Для адаптації до нового соціального статусу і групи вчені пропонують впроваджувати в освітній процес технології педагогічної підтримки та соціального самовизначення, які передбачають наступні напрями:

- соціальне самовизначення – адаптація до суб'єктів діяльності та спілкування;
- соціальна автономізація, тобто усвідомлення власної самостійності та індивідуальності;
- визначення себе по відношенню до моральних цінностей суспільства;
- відкриття власного «Я» – стимулювання роботи над собою.

Технологія педагогічної підтримки передбачає не радикальне офіційне втручання у процес навчання студента, а уважне вивчення його особливостей і своєрідності поведінки в процесі навчання. Педагоги використовують елементи цієї технології і здійснюють навчально-виховний процес на основі наступних принципів:

- організація здоров'язберігаючого режиму діяльності, який реалізується через дозування навчального навантаження та інформації, використання в ході навчального процесу релаксаційних заходів, що дозволяють зняти втому, емоційне і фізичне напруження. На лекційних заняттях використовують конспекти лекцій з широкими полями, а та-

кож доповнюють їх схемами лекцій;

– підтримка у сфері спілкування. Для студентів, особливо перших курсів, дуже важлива підтримка і оцінка їх діяльності. Викладачеві важливо використовувати у своїй роботі жести і фрази у разі схвалення та коректне непогодження з невірною відповіддю/думкою, тим самим здійснюючи психологічну підтримку і забезпечуючи позитивний настрій на подальшу діяльність;

– забезпечення підтримки і стимуляції інтелектуального розвитку студента забезпечується спеціально розробленими навчально-методичними комплексами, до яких включені готові конспекти лекцій, методичні рекомендації з підготовки до різних форм роботи, з написання статей, рефератів; системи оцінювання діяльності студентів.

Використання соціальних технологій та організація умов навчальної діяльності дозволяють: знизити рівень тривожності студента; адекватно сприймати вимоги педагога до обсягами якістю навчальної роботи; стимулювати студента до подальшого вдосконалення своїх особистісних та професійних якостей; допомогти студенту успішно адаптуватися до навчальної роботи у ВНЗ.

Таким чином, успішна адаптація студента до життя та навчання у вищому навчальному закладі є підґрунтям їх подальшого розвитку як особистості, майбутнього фахівця.

Оскільки вузівське навчання має ряд відмінностей порівняно зі шкільним і багато в чому специфічне за своєю методикою, не всі вміння й навички навчальної роботи, які засвоєні в школі, застосовні в системі вузівського навчання, а значить вимагають корекції та вдосконалення.

Сам процес адаптації виступає як діалектична єдність протилежних сторін: пристосування індивіда до середовища та активної зміни даного середовища. Причому, обидві сторони не існують одна без одної і виступають в сукупності як вираження єдиного процесу освоєння людиною навколишнього його адаптируемой середовища. Отже, процес адаптації відбувається в діяльності індивіда як специфічне соціально-психологічний стан особистості.

Література та джерела

1. Алексеева Т.В. Психологічні фактори та прояви процесу адаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології» / Тетяна Валентинівна Алексеева. – Київ, 2004. – 20 с.
2. Андреева, Д.А. О понятии адаптации. Исследование адаптации студентов к условиям учебы в вузе // «Человек и общество», Вып. XI-II. – Л.: Наука, 1973. – С.25-27
3. Васильева С.А., Копейна Н.С. Психологическая идентичность как условие успешной адаптации студентов к учебному коллективу // Современные проблемы прикладной социологии и социальной психологии в трудовых коллективах. Тезисы докладов. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1984. – С.332
4. Войтович Н. Відмінності шкільного та студентського колективів як аспект проблеми адаптації першокурсників до умов ВЗО // Психологічна адаптація студентів першого курсу до умов навчання у ВЗО: зб. наук. ст. – Луцьк: держ. ун-т ім. Лесі Українки, 1999. – С.57-65
5. Казміренко В.П. Програма дослідження психолого-соціальних чинників адаптації молодшої людини до навчання у ВНЗ та майбутньої професії // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – №6. – С.76-78
6. Кузнецов П.С. Концепция социальной адаптации. – Саратов: Контекст, 2000. – 320 с.
7. Сиомичев А.В. Психологические особенности адаптации студентов в сфере познания и общения в вузе: автореф. дис. на соискание степени канд. психол. наук: спец. 19.00.01 «Общая психология» / Анатолий Владимирович Сиомичев. – Ленинград, 1985 – 17 с.
8. Федорова Е.Е. Адаптация студентов вузов к учебно-профессиональной деятельности: автореф. дис. на соискание степени канд. пед. наук: спец. 13.00.08 / Е.Е. Федорова. – Магнитогорск, 2007. – 24 с.

В работе затронуты вопросы особенностей и условий успешной адаптации студентов-будущих специалистов бизнеса и права к учебной деятельности в высших учебных заведениях, рассмотрена проблема готовности к обучению в вузе. Среди факторов, которые определяют оптимальное влияние на процесс адаптации студентов, выделены: отношение к учебе и выбранной специальности, потому что правильно выбранная профессия - неперемное условие успешной адаптации студентов.

Ключевые слова: будущие специалисты бизнеса и права, адаптация к учебной деятельности, дезадаптация, высшее образование, факторы влияния.

The paper raised the issue of the characteristics and conditions for successful adaptation of students – future professionals

to business and learning activities in higher education as well as, the problem of readiness to study in a higher school. Among the factors that determine the optimal impact on the adaptation of students the following have been determined: the attitude to learning and the chosen specialty, because correctly chosen profession is an indispensable condition for the successful adaptation of students.

Key words: future specialists of business and law, adaptation to training activities, exclusion, higher education, impact factors.